

Dar Stalinui gyvam esant.
1948 m. gruodžio 10 d. Jung-
tinės Tautos paskelbė Visuoti-
nę žmogaus teisių deklaraciją
Nukelta i 4 psl

LB Jaunimo teatras, 1971 m. Čikagoje suvaidinęs Anatolijaus Kairio „Palikimą“. Režisavo muz. Darius Lapinskas (I kairėje); veikalo autorius, rašyt. A. Kairys — I iš dešinės.

Pradžia buvo sunki

Prie Dešimto teatro festivalio slenkščio

Prieš trisdešimt trejus metus išrinktas JAV LB Lietuvių Bendruomenės pirmininku ir sudaręs valdybą, jau pirmajame posėdyje pajutau naujų kryptų ieškojimą vienoje iš pagrindinių lietuvių išlaidų sričių — kultūrinėje veikloje. Iš karto pamaciau ir todėl apsidžiaugiau, kad kultūros reikalų vicepirmininku, o kartu ir Kultūros tarybos pirmininku, į valdybą paskiriamas rašytojas — dramaturgas Anatolijus Kairys nebus tik filosofuojantis posėdžiautojas, bet uolus ir energingas darbininkas. Turime chorą, dainų, tautinių šokių ansamblų, ruošiami jų šventės, masinius pasirodymus, bet visiškai apleidome vieną mūsų pagrindinių lietuvių išlaidų priemonių — lietuvišką žodį puoselėjantį teatrą. Taip tame posėdyje, sudarant naujos valdybos veiklos planus, kalbėjo teatro meno entuziastas Kairys. Tiesa, yra vaidintojų grupių, pavieniai veikiantys, kitos ir teatrali vadinasi, bet jos lyg kokios pamestinukai lietuviško visuomenės patvory. Kaip nors reikia jas jungti, burti ir visuomenės šviesoje pastatyti greta kitų lietuviškų meno vienetų — tikino mus dramaturgas.

Anatolijaus Kairio išskelta mintį priėmusi dešimties, valdyba ją svarstė keliuose posėdžiuose, kol pagaliau patys jos išleistas į vieną jų atsinešė dainų bei tautinių šokių pavyzdžių ruošiamą teatro festivalio planą ir sutiko jį vykdyti. O tai buvo svarbiausia, nes tik retais atvejais tokių planų sumanytojai patys nori juos vykdyti. Bet kaip darba pradėti? Teatro festivalis buvo nutarta ruošti Čikagoje ir jį sukviesti visus JAV ir Kanadoje veikiančius teatrus bei vaidintojų grupes. Nors Kairys darbo nebijojo, sudarė veiklių žmonių komitetą — posėdžiautojų jis labai nemėgo — bet kur gauti pinigų? JAV LB Krašto valdybos išdardė menkas, Lietuvių fondas tik pradinius žingsnius žengiantis, patys teatralai — vargšai, o jų nariai irgi vos išsikūrė. Bet noras ir pasiryžimas nugalėjo visas kliūtis. Krašto valdyba, patikėjusi Anatolijaus Kairio pajėgumu, rizikavo visu savo izdu ir, kaip paskui pasirodė, nepralaimėjo.

Pirmasis teatro festivalis įvyko Čikagoje, Jaunimo centre, 1968 m. per Padekos dienos ilgą savaitgalį, lapkričio 27–gruodžio 1 d. Jį susirinko šeši vienetai: Čikagos LB Jaunimo teatras, Clevelando „Vaidila“, Detroito Dramos

sambūris, Hamiltono „Aukuras“, Los Angeles Dramos sambūris ir Čikagos Šaulių scenos grupė. Buvo suvaidinti devyni veikalai. Į juos atsilankė 3,190 žiūrovų ir atnešė 2,500 dol. pelno. Taigi pasisekimas neblogas. Nors kai kuriuose pastatymuose vaidino buvusių Lietuvos teatrų profesionalai — režisieriai visi buvo profesionalai, renginio įvaizdis buvo kuriamas irgi profesionaliu pavyzdžiu — buvo sudarytos vertinimo komisijos, rinko geriausius aktorius, geriausias grupes, skyrė premijas. Nors kai kurie teatralai seniai pasibaišė, — sakė. Tačiau klausinėjami, kokias sąlygas jie galėtų sudaryti bent vienam lietuviškam profesionalų teatrui veikti, režė, kad tai ne jų reikalas. Bet tai pas mus jau normalu: tik nieko nedirbant visada žino, kaip tą ar kitą darbą reikia padaryti. Tačiau renginys visgi buvo vykęs ir tokią tolimąsą veiklą paskatinęs, JAV LB Krašto valdybos kultūrinių reikalų vicepirmininkas, šio festivalio rengėjas, teatru bei svečių bendrame pokylyje festivalį uždarydamas ir visiems, prie to darbo prisidėjusiems, padėkos žodį baigdamas, tarė: „Dėkui, ir iki pasimatymo 1971 metais“.

Taip ir įvyko: pralaužti ledai ir teatro festivalius pastatė šalia dainų, tautinių šokių, jaunimo švenčių, nors ir ne tokia pacia apimtimi. Antras festivalis buvo suruoštas 1971 metais, bet deja, žymiai kuklesnis — dalyvavo tik trys scenos vienetai su trimis premjeromis. Trečiame 1974 m. dalyvavo keturi vienetai, suvaidindami keturis veikalus. Ketvirtasis, taip pat labai sekmingas, — 1977 m. Toronte, Kanadoje, tačiau penktas, 1980 m., grįžęs į Čikagą, nauja atgaiva: dalyvavo net septyni scenos vienetai ir suvaidino aštuonis veikalus. Net ir ilgame Padekos dienos savaitgalyje neužteko dienų visiems vaidinimams sutalpinti. Šeštadienį ir sekmadienį vyko po du spektaklius. Ir visų tų festivalių varomąjį jėgą buvo Anatolijus Kairys. Prisimenu, posėdžiams, pasitarimams sunkoka buvo rasti nuosalesnių patalpų, todėl dažnai jie būdavo šaukiami mano šeimos namuose, Marquette Parke. Kartais ten vykdavo ir mazesnės repetici-

jos. Visa tai Anatolijaus Kairio pradėtą darbą tęsė: vienas po kito, deja, kartais su ilgesnėmis pertraukomis, vyko šeštas, septintas, aštuntas, devintas festivalis, šį vertingą kultūrinį uždavinį atitempė iki dabartinio dešimto. Puiku, nes nuo devinto buvo ilgesnė, penkerių metų, pertrauka. Ją „sulaužė“, už tai labai dėkui, dabartinė JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė.

Dešimtas teatro festivalis, ruošiamas Čikagoje, Jaunimo centre, pagal tradiciją vyks Padekos dienos savaitgalį. Prasidės vakarone lapkričio 22, trečiadienį, 7:30 val. vakare, Jaunimo centro kavineje. Ten dalyvaus iš Lietuvos atskridęs žymus teatro aktorius Petras Venslovas ir kanklininkė Genovaitė Razumienė. Lapkričio 24, penktadienį, taip pat 7:30 val. vakare, Čikagos lietuvių teatras — girait, kas matete, labai geras — „Žaltvykslė“ suvaidins Marius Ivašausko naują, šiuolaikinę pjesę, „Kaimynas“. Režisierė — Audrė Budrytė. Lapkričio 25, šeštadienį, 2 val. po pietų, nuo pirmojo festivalio mums pažįstamos Elenos Kudabienės režisuojamas Hamiltono „Aukuras“ parodys Vyt. Alanto dramą „Šiapus uždangos“. Festivalį baigs taip pat nuolatinis jų dalyvis, Los Angeles Dramos sambūris lapkričio 26, sekmadienį, 2 val. po pietų, A. Škėmos „Žvakidė“. Sudaryta profesionalų komisija darbą įvertins ir geriausiems bei geriausioms skirs žymes, kurie bus įteikti pabaigtųjų pokylyje po spektaklio tame pačiame Jaunimo centre 6 val. vakare. Tai vėl šaunus, įdomus,

Rež. Petrai Maželiui įteikiant Kultūros ministerijos žymenį-aktą Nr. 36. Iš kairės: Ema Dovydaitytė, Petras Maželis, Juozas Raibys ir Gražina Raibienė. L.A. Dramos sambūris džiaugiasi savo ilgamejo režisieriaus ir aktoriaus pagerbimu. V. Stoko nuotrauka.

Nuo Čiurlionio iki „Žaltvykslės“

Kodėl kuriamas teatras? Atsakymas turėtų būti labai paprastas: teatrą reikia kurti jau vien tam, kad atsivertų visa, ko negalime suvokti vien skaitydami tekstą, nes teatras gali atskleisti kitą, įprastu žvilgsniu nematomą ir nenujauciamą realybę, tuo pačiu išlaikydamas pagarbią distanciją, santykį su rašytiniu tekstu, perduoti autoriaus viziją ir tiesą. Kai M. K. Čiurlionio 125 m. sukakties festivalio sumanytojas Rokas Zubovas pakvietė aktorę-režisierę Audrę Budrytę vadovauti literatūrinei festivalio programai, norejo, kad koncertų metu būtų skaitomi Čiurlionio literatūros kūriniai, kad lietuviškai ir angliškai nuskambėtų jo žodžių melodija. Suti-

kusi Audrė pasinėrė į literatūrinį Čiurlionio pasaulį, o iš Roko gavusi knygą *Laiskai Sofijai*, nebeatsispyrė svajonei sukurti spektaklį. Pati rašė scenarijų, pati režisavo; Čiurlionio laiškus Sofijai pakvietė skaityti muziką Ričardą Šoką, Sofijos paslaptį pasilikdama sau.

Daug poezijos skaitovų, ypač per paskutinius kelerius metus, savo atliekamose programose noriai skaito Čiurlionio kūrybą ir jo literatūrinis palikimas, manau, yra nebologai žinomas. Todėl spektaklio, vaidinamo lapkričio 4-ąją po Jubiliejines, M. K. Čiurlioniui skirtos Amerikos lietuvių menininkų parodos atidarymo Čiurlionio galerijoje, žiūrovai, susedę galerijos saleje, kantriai laukė.

Veiksmas čia ir prasidėjo. Rokas Zubovas keliais sakiniais lyg nubrėžė būsimo spektaklio kryptį: „1907 m. rudenį susitiko du žmonės Vilniuje, susipažino ir patiko kits kitam. „Nenori duoti man pamokų bet tai nieko“. Su giedru humoru kazką sau konstatavo M. K. Čiurlionis. „Absoliučiai viską žinojau“, — prisiminė jau po keliasdešimt metų savo pirmąjį išpūdį Sofija Čiurlionienė. Taip gimė meilė ir prasidėjo tie treji su puse jų gyvenimo metai.

Konstantinas buvo tasyk jau trisdešimt dvejų metų vyras, baigęs dvi konservatorijas ir talentingas, savitas, garšias, nors dar toli gražu nepripažintas, dailininkas. Vertėsi pamokomis, vadovavo chorui. Sofijai Kymantaitėi ejo dvidešimt antrieji, Ji buvo pradanti rašytoja, dirbo *Vilties* laikraščio redakcijoje, dalyvavo visuomeninėje veikloje. Išsilavinusi, kaip reta to meto lietuvaite (baigė gimnaziją Rygoje, trejus metus studijavo Krokuvoje humanitarinius dalykus), savarankiška, maloni, ovalių madonos veidu ir didėmis „jūros akimis“ (taip jas vadino Čiurlionis), Sofija Kymantaitė galėjo sužavėti ir žavėjo ne vieną. Pasirinko vieną — keleriems bendriems metams ir visam našles gyvenimui“.

Rokas pakvietė visus į kitą, uždaresnę, intymesnę erdvę: į Jaunimo centro šoninį vestibulį, kuriame prie ratų sustatytas kėdžių eilės, buvo paruoštas vadinimui plotas ir stovėjo dekoracijos. Žiūrovai, kurių buvo tikrai daug, sėdosi ant kėdžių, glaudėsi prie sienų, užpildė laiptus ir visą erdvę aplinkui, keliomis eilėmis

apglėbė balkono tureklą, visi sutilpo. Fortepijonas stovėjo prie atvirų galerijos salės durų. Pasigirdo M. K. Čiurlionio muzikos garsai. Skambino Rokas.

Nedidėleje scenos erdvėje, kurioje uždengti visi baldai, juda graži, jauna, aukšta, liekana moteris, (Audrė Budrytė — Sofija) ramiai surinkdama užtiesalus, lyg ruošdama vietą pokalbiui, atvirumui, lyg laukdama kažko. Prisėdusi ant minkstausulio pasakoja: „Bortkevičienė man pranešė, kad Vilniuje žadą apsigyventi dailininkas ir muzikas Čiurlionis, lig šiol gyvenęs Varšuvoje. Dabar jis Druskininkuose pas tėvus esąs, reikia parašyti jam laišką, kad nedelsių, važiuotų greičiau, kad mes jį kviečiame paskambinti mūsų rengiamame Kudirkos minėjime. „Rašyk, tamsta, — sako ji man. Aš sutikau ir parašiau...“

Knygą M. K. Čiurlionis *Laiskai Sofijai*, prof. V. Landsbergis sudarė, kaip dokumentinę, iš dalies memuarinę. Tai M. K. Čiurlionio pasakojimų metų biografija. Jo laiškuose sužadėtinei, vėliau žmonai, atsispindi visi svarbiausi biografiniai įvykiai. Tais tarpais, kai Konstantinas ir Sofija būdavo drauge Vilniuje, Palangoje, Plungeje, Druskininkuose ir vienas kitam laišku nerušė, į pagalbą ateina jų laišukai, rašyti kitiems asmenims, ar S. Čiurlionienės ir kitų amžininkų atsiminimai. Laiškai, Sofijos Kymantaitės literatūriniai užrašai, jautriai poetizuoją bundantį meilės jausmą ir vėlesnę šeimai rašytą biografiją, išlieja į knygą kaip dokumentinę abiejų Čiurlionių biografijos dalis.

(Nukelta į 3 psl.)

Aktore, režisierė Audrė Budrytė. Jono Kuprio nuotrauka.

Atsiminimų paunksmėje

Bevertant nustojusį eiti žurnalą „Lietuvių dienos“ (buvęs ilgametis leidejas — žymus losangelietis Antanas Skyrus), dėmesys užsiliko bibliografinio aprašymo antraštė: „Maželio laumes juosta“. Taip skaitančiai visuomenei pristatė pasikalbėjimą su Petru Maželiu Vytautas Plukšas (gabūs valingas žurnalistas/eseistas, ne per seniausiai palaidotas Švento Kryžiaus kapinėse, Culver City,

CA), kai 1988 metais JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos paskirta teatro premija buvo įteikta jam — Petrai Maželiui — už „įnašą į lietuvių išeivijos sceninę kūrybą“. Tais patiais metais jis šventė ir savo kūrybinės veiklos 50 metų sukaktį. Toks sutapimas keleriopų talentų menininkui irgi buvo staigmena. O jį — aktorius, šokėjas, tapytojas, eskizų kūrėjas, režisierius, vokalistas, visuomenininkas iš-

eivijos lietuvis patriotas.

Savo sugebėjimus Petras Maželis paveldėjo iš tėvų, kurie užaugino penkis berniukus ir vieną mergaitę: Marytę, Mykolą, Juozą, Antaną, Praną, ir Petrą. Ši gausi Jurgio ir Marijonos šeima gyveno Utenoje. Utenos gimnazijoje ir pradėjo reikštis jauniausiojo Maželių sūnaus Petro sugebėjimai: su molio skulptūromis, aliejaus paveikslais dalyvaudavo gimnazijos parodose, dainavo tenorų chore. Polinkį į meninę kūrybą nuo pat vaikystės jautė, nelyginant šauksmą, paliepiamą ieškoti, savaip išsireikšti gražios šeimos santarvėje. Didžiausia įkvėpėja čia buvo motina. Ji mėgo dainuoti, mėgo geles, turėjo labai gražų darželį, buvo darbšti ir pareigingą.

Baigęs gimnaziją, Petras Maželis išbandė įvairias galimybes, siekiant aukštojo mokslo. Vien Muzikos Konservatorijoje Kaune jam pavyko išsilaukyti, kol vokiečių okupacija ir tą uždarė. Geros atestacijos duomenys įgalino Petrą pritaipyti Kauno Valstybinio teatro operetės kolektyve. Čia keletą metų sėkmingai atliko pagrindinius vaidmenis visuose spektakliuose.

Karas sumaišė šį neilgą šviesų džiaugsmą: reikėjo viską palikus, bėgti, gelbėti gyvybę.

Jau išeivijoje, tremtinių stovyklose Petras Maželis, kaip ir daugelis kitų intelektualų, pasinėrė į kultūrinę artistinę veiklą. Vyko spektakliai, festivaliai, tautinių ansamblių pasirodymai. Už paliktą kraštą buvo dedama kilni pasi- šventimo auka — pagal kiekvieno sugebėjimus bei iš-

tvermę. Petras Maželis čia buvo vienas veikliausias.

Emigracija į Ameriką atvėrė vėl naujų galimybių bei sunkumų pasaulį. Šioje šalyje gyvenant, visų pirma rūpėjo plauoti pragyvenimą, įsigyti profesiją. Petras Maželis ir čia sukaupė visą savo talentų pajėgumą lietuviškam teatrui, jo tęstinumui aukšto lygio pastatymais, gabių megejų atranka. Lietuvių Bendruomenės vadovybė už tai jį tinkamai pagerbė.

Dabar, jau tyliai atšventęs savo aštuoniasdešimt penktąjį gimtadienį (spalio 21 d.), Petras Maželis kiek sulėtino savo kūrybinius išpareigojimus, tebėra giedros nuotaikos, stiprus; yra netgi ateinančiam sezonui pasirodęs režisuoti Los Angeles Dramos sambūrio naują spektaklį.

Vienas didžiausių laimejimų Petro Maželio ilgojo karjeroje yra atlikta, nėra nugrimzdę į užmaršį. Šio žymaus pasisventusio išeivijos menininko darbuotė, nuodugnai peržiūrėta, jau pateko į Kultūros ministerijos Lietuvoje eksponatų muziejų. Oficialus pareiškimas su Lietuvos Muzikos, teatro ir kino muziejaus antspaudu, ir dovanojimo aktas su eksponatų sąrašu patalpintas nuolatiniame saugojimui. Išeivijos pasisventusio aktoriaus/režisieriaus ilgo kūrybinio darbo atspindys pasivyklose Petras Maželis, kaip ir daugelis kitų intelektualų, pasinėrė į kultūrinę artistinę veiklą. Vyko spektakliai, festivaliai, tautinių ansamblių pasirodymai. Už paliktą kraštą buvo dedama kilni pasi- šventimo auka — pagal kiekvieno sugebėjimus bei iš-

Stasė V. Pautienienė

I Čikagą atskrido Lakštingala

Tai solistė Aušra Liutkutė, Vincės Jonuškaitės-Zaunienės konkurso laimėtoja. Jos koncertas, kurį surengė Akademiniis Skautų Sąjūdis ir Vydūno fondas, įvyko š.m. spalio 29 d. Jaunimo centre. Apie solistės balsą, koncerto atlikimą tekalba muzikos žinovai. Aš pasidalinsiu tik klausytojos išpuodžiais.

Esu iš tų muzikos mylėtojų, kurie koncerto klausosi atsimenke, t.y. džiaugiasi ne tik muzika ir solisto balsu, bet ir jo/jos išvaizda, laikysena, apdaru, vaidyba ir pan. Reikia pripažinti, kad sol. Liutkutė patenkinio ir ausį, ir akį. Tai solistė „iš didžiosios raidės“. Jos sopranas skambėjo švelniu varpeliu, rodėsi, kad ir aukščiausios gaidos plaukia treliais be jokių pastangų. Margaritos arija iš operos „Faustas“ žibėjo nebe deimantais, bet tikru briliantu. Nuo balso neatšilo ir saikinga vaidyba: solistė persimainė į kuklią, naivią mergaitę, vaikiskai besidžiaugiančią netiketomis dovana. Aušros Dziulijeta ir Anna Boleyn buvo sukrečiančiai ragiškos, o CF. Gounod „Bolero“ mergina — flirto-pašaipoke, erzi-

nanti įsimylėjėli: „O kaip man tavęs gaila (truputį pakentek — gegužis vėl ateis) su savo serenadom nešalsi po langais!“ O daug kartų girdėta, įvairių solisčių dainuota, arija iš Lehar operetės „Linksmoji našlė“ — „Vilija o Vilija, rasočių pušų/leisk man pavirsti sidabro lašu“, nuskambėjo lyg naujas atradimas.

Nors dauguma arijų buvo dainuotos originalo kalba, bet didesniai klausymo malonumui labai padėjo pačios solistės trumpai papasakotas turinys. Lietuviškieji vertimai buvo pasigeretini. Vertėja — muzikos prof. Vlada Mikšaitė, solistės mokytoja.

Prie puikaus balso, gražios išvaizdos, elegantiškos laikysenos, Dievulis sol. Aušrai dar pridėjo tikslia, ryškia dikciją. Tai dovana ne tik dainininkui, bet ir jo klausytojui.

Solistė koncertą baigė arija iš Viktoro Kuprevičiaus operos „Paukščių karnavalas“. Arijos vardas, solistei puikiai tinkamas — „Lakštingalos giesmė“ — „... nors esu mažas paukštelis, noriu giedot Lietuvą...“

Ši mažą, bet didelio balso, „paukštelį“ koncerto dalyviai

palydėjo ilgai netilstantiais plojimais ir linkėjimais, giedot ne tik Lietuvoje, bet atskrist dazniau pas JAV lietuvius, pvz., į Čikagos Lietuvių operą.

Sol. Aušra Liutkutė fortepijonu lydėjo labai jauna ir labai gabi akompanuotoja Olga Konkova, muz. Nijolės Ralytės-Prudnikovienės ketvirtos kurso studentė Lietuvos Muzikos akademijoje, Vilniuje. Šiam koncerte ji išraiškingai paskambino M. K. Čiurlionio „Preludą“.

Aušra Liutkutė-Povilaitienė yra prof. Mikšaitės mokinė, magistro laipsniu baigusi Lietuvos Muzikos akademiją Vilniuje. 1991 m. ji laimėjo valstybinę Beatricės Grincevičiūtės, o šiais metais V. Jonuškaitės-Zaunienės konkurso. Lietuvoje dainuoja Valstybiniame Operos ir baletų teatre, Lietuvos Filharmonijoje bei Simfoniniame orkestre.

Visi, girdeje šį neeilinį koncertą, turi būt dėkingi Akademiniis Skautų Sąjūdžiui ir Vydūno fondui, kurie lyg modernių laikų knygnešiai, ne tik leidžia knygas, bet rengia ir jaunų Lietuvos muzikinių talentų koncertus.

N. Užubalienė

Po sol. Aušros Liutkutės koncerto, ruošto LB Detroito apylinkės valdybos lapkričio 5 d. Dievo Apvaizdos parapijos Kultūros centro saleje. Iš kairės: akomponiatorė Olga Konkova, sol. Aušra Liutkutė ir Detroito LB apylinkės valdybos pirmininkas Valdas Pieslys. Jono Urbono nuotrauka.

*Puošni farširuota žuvis
Išsižijusi ryja po vieną
Paklusnius beveidžius svečius —
Niekas niekur jau niekados
Šiam pasaulyje jų nesuras.*

UGNIES MELODIJA

*Grokitė, bežvaigždžiai žiburiai
Išsijūsi ryja po vieną
Klavesių rojuje. Sidabro spastuose.
Ziedlapių ugnį. Kvapų kolonijoje.
Skersėjų geometrijoje. Ledo tekstuose.
Jaučio šokyje. Šilko sapnyse.
Pleno alsavime. Mirties fotografijoje.
Daiktų bažnyčiose. Galvų kambariuose.
Grokitė, besieliai žiburiai, ugnies melodiją —
Kraujo ledokšniai dūža ir tirpsta saulėje.*

ŠVYTURIO LIEKANOS

*Šūtieliantys skaičių koralai,
Jūrų dangaus imitacija,
Žvaigždėlapių nubrykimas,
Negimė vaikai tarp žvaigždžių,
Ekranuos — Kompiuterių širdys,
Kreivėjantis kontrapunktas —
Tuo metu Carnegie Hall'e
Orkestrantai laukia stebuklo — — —*

*Tada — griausmas ir taktų simetrija, —
Apskaičiuota: gyvybė — tai muzika,
Jau čiulba upelių folkloras,
Žerdamas žerintus skaitmenis,
Kompiuteriai rodo, kaip juda
Kalboj tik gimė homunkulai,
Nužudytų vaikų balseliai*

*Švelniai kutena neurotikas,
Ponių kvepalai siunčia
Abstraktų oro bučinį — — —*

*Dugne radus Rodoso liekanas,
Vienas pakrančių valkata
Naktį pramerke akis — — —
Jis matė: tyliai arčiau
Šviesuliai toly skamba ir girdis
Litaurų smūgiai.*

Poetas Jonas Jackevičius.

Poetas ir dailininkas

Lietuvoje pastebiu įdomų reiškinį: gausėja kūrėjų, kuriuos lanko kelių menų muzos. Kartais nežinau, kaip vadinti Birutę Marcinkevičiūtę ir Dainą Čepauskaitę — aktorėmis ar poetėmis. Greta įsimintinų teatro vaidmenų jos išleido ne po vieną, skaitytojų dėmesį patraukusią, poezijos knygą. Pagarsėjęs kompozitorius, Valstybinės premijos laureatas Vidmantas Bartulis, greta muzikos, kuria taip pat poeziją. O Juozas Erlickas — atvirkščiai — ne tik vienas iš populiariausių dabartinių rašytojų, bet ir muzikos, dainų kūrėjas bei atlikėjas. Prozininkas Romualdas Lankauskas — kartu ir tapytojas — rengia parodas, iliustruoja savo knygas.

Bent dvi muzos lanko ir vilnietį Joną Jackevičių. Jis — poetas ir dailininkas. Išleido jau dvi paties iliustruotas poezijos knygas, surengė kelias, menotyrininkų gerai įvertintas, savo tapybos parodas. Rašytojų klube neseniai pristatant jo antrąją poezijos rinkinį *Septyni kartai dviem galvoms* buvo atidaryta ir J. Jackevičiaus tapybos ir piešinių paroda. Beje, knygos su-tiktuvėse kalbėjęs poetas T. V. Rudokas sakė, kad tai ne vien poezijos knyga — joje yra 33 eilėraščiai ir 29 tapybos bei

piešinių reprodukcijos.

Pasak poeto V. Šimkaus, knygoje poezija sintetinama su dailė. Tapybos darbai kaitaliojami su eilėraščių lygimis teisėmis, vieni su kitais siejami ne tik pavadinimais, bet ir estetiniais principais.

Leidėjų nuomone, tiek J. Jackevičiaus poezijoje, tiek dailės darbuose atsispindi šiuolaikinio žmogaus blaškymasis, kartais ironiška, kartais su sielvartu žvelgiant į pasaulį, kuris amžių sandūroje kartais paneigia amžinąsias vertybes. Poezijos stilijūje randame ir modernizmo, ir tradicijos elementus.

— Kuriant man rūpi minti

perteikti žodžiais arba spalva. Norisi perkurti pasaulį, — pasakė J. Jackevičius žurnalistams, jį apspitusiems knygos pristatymo proga. O knygos pavadinimą *Septyni kartai dviem galvoms* autorius taip apibūdino: „Taip vadinasi vienas knygoje išspausdintų eilėraščių apie žmogų, protuolį ir naivuolį. Posmuose — septynios skirtingos žmogaus būsenos“.

Šeštadienio priedo skaitytojams siūlome tris eilėraščius iš J. Jackevičiaus naujosios knygos.

Algimantas A. Naujokaitis

Jonas Jackevičius

ŠVENTA VAKARIENE

*Kai būna padengtas stalas,
Melsvas paukštis žiūri pro langą,
Netrukdydamas kristi lapams —
Netrukdomas skyla oras,
Ir iš nieko užgimsta muzika — — —*

*Apskritas muzikos laikas
Ir kvadratinis piešinys —
Žvairas paukštis žaviai kikeną
Ir lesa kiekvieną natą,
Po to prigėsta šviesa,
Ir girdis sparčių slamesys, —
Tačiau tai dar ne viskas —
Kai lapai apkrinta stala,*

Nuo Čiurlionio

(Atkelta iš 2 psl.)

Audrė — Sofija, kad chronologiškai atskleistų dviejų žmonių bendrą laiką, pasirinko F. Bortkevičienės rašytus laiškus ir Sofijos atsiminimų tekstus, nes rašytoja kažkurio metu savo laiškus Konstantinui sunaikino, „nepalikdama gal šilčiausios savo sielos daleles kitiems, nes buvo skyrusi jam vieninteliam“. Padarė tai, tardama, jog su šiuo bendro gyvenimo palikimu, jos pačios rašytu, galinti elgtis kaip tinkama. Visi Čiurlionio laišškai Sofijai yra ir meilės laišškai, rašyti dvasinio bendravimo intencijomis, jo „vienintelio žmogaus“ ilgesio valandą. „Einu visas pas tave, su tavimi,“ — rašė jis Sofijai. Tuose žodžiuose — kelias į žmogaus supratimą. Reikia ir pergyvenimų patirties, ir jo dalijimosi, kad bręstų dvasios kultūra, ateitų gilesnis ir bene aukščiausias atjautimas, apie kurį Čiurlionis sakė Sofijai: „Kad tai tokį laišką būtų galima parašyti, ir kur dingsta žodžiai, kai prasideda žmogus? Žmogau Tu mano, vienintelis“. Ar ne į šias mintis atsiminė Audrė Budrytė, rašydama scenarijų.

Du skaitovai ir nepaprastai jautri švelni literatūra. Spektaklyje bendrą dviejų žmonių likimą brėžia dvi lygiagrečios linijos, tiesiamos viena šalia kitos, niekada nepažeisdamos viena kitos erdvių, nei judesio, nei kreipinių, nei žvilgsnių. Čiurlionio muzika tarpuose tarp tekstų. Atrūdytų pakankamai buitines scenos erdve (ant sienos paveikslai, sofa, stalas, kreslas, stalas, lagaminas) tiesiog paprastomis priemonėmis ir minimaliais judesiais kuriamai įvaizdžiai gausūs reikšmės, jie tampa netikėtumo persmelktomis detalėmis. Moters meilė lieka hermetiška ir tyra, ir čia nėra vietos nei melodramos elementams, nėra patosio dramantų, bet yra atvirai dokumentiškai pasakojama gyvenimo ir meilės istorija, tik ką atidengta iš po laiko ar užmaršties skraistės. Jaukus, nepaprastai gražus pasakojimas apie apsilankymą pas dėdę: „Atsimenu, sėdžiu prie rytmetinės arbatos su dėde. Kąsnis man stovi gerklėje — pagaliau pranešu. Pasikalbėjimas trumpais sakiniiais — dėdė sujaudintas, lyg įžeistas. Darant tokį svarbų žingsnį, reikėjo pasitarti...“ Ką čia gali patarti, sakau aš suspausta širdimi. ...o patiai tai atrodo taip beprasmiška ir negražu ir taip įžeidžiama jam — jis mane myli, mano mane vertą eiti šalia jo per gyvenimą — o čia tokios kalbos...“ Palanga, sutuoktuvės mažojoje Šateikių bažnyčioje, Druskininkai, Peterburgas. Laiškai, laiškai. Žiūrovas patiki, klauso ir atliepia.

Ričardas Sokas pirmuosius Čiurlionio laiškus skaito lygiai, lyg skubėdamas perteikti tekstą. Turėdamas minimalią judėjimo erdvę, iš pradžių statiškas, dokumentiškas, su kiekvienu nauju laiško tekstu vis labiau atskleidžia ir augina jausmų skalę.

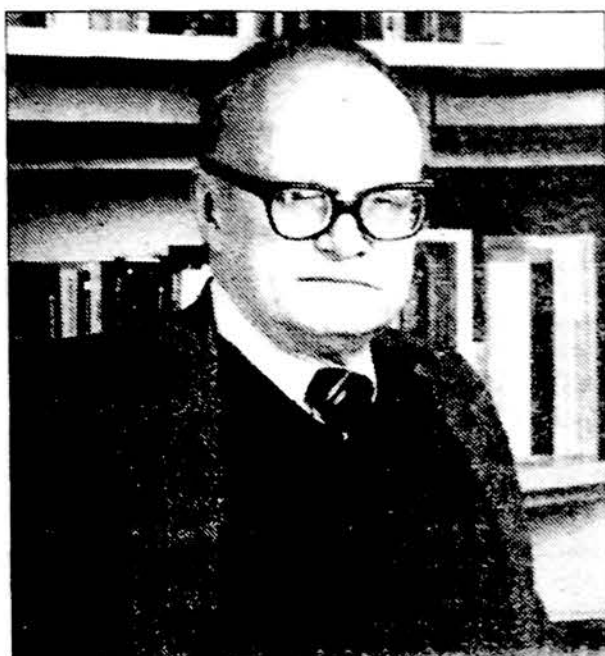
Spektaklyje yra reikšminga ir forma, ir turinys, vyksmas priiškia mūsų dėmesį ir atpalaiduoja tuo pačiu, nėra nei daugiasluoksniškumo, nei daugiareikšmiškumo, yra du žemes ir dangaus sujungti žmonės ir viskas, prie ko Sofija jaukiai, plastiškai judesiais prisiliecia, atgyja. Atrudo, lyg spektaklis kuriamas

vidinių jausmų ir balsu, tiesiogiai dialogai nereikalingi, ir Audrė, pasilikdama savo jausmų pasaulyje, žodžiu atveria, išplecia jo ribas į visas puses, ir tame natūraliame vyksme ne tik iš žodžių pajunti artėjančią grėsmę.

Spektaklis labai jausmingas, sugebant išlaikyti savo paslaptį: grožis ir tikrumas, tokie reikalingi žmogui, atsiskleidžia tekste, o išpuodį stiprina tekstą palydinti M. K. Čiurlionio muzika. Vidinis paslankumas, tai ne vien jungtis, tai žvilgsnis iš vidaus, žmogaus sielos laisvė, tai ta jėga, kuri nulemia spektaklio sėkmę ir mes priversti patikėti aktoriams. Pilnas jausmo ir nerimo paskutinis meilės laiškas, skaitomas Ričardo Soko. Jis nutolsta link fortepijono. Ir vieniša moteris, gal pajutusi savo atvirumui pavojų, neramiais judesiais dangstydama baldus, stengdamasi paslėpti savo vidinį virpesį taria paskutinius žodžius draugui: „Atėjo diena, pasibaigė sapnas. Tau rašau, geriausias iš draugų, tu tikriausias mano žmogau pasaulyje...“ Skamba Čiurlionio muzika.

Prabėgo savaitė ir M. K. Čiurlionio 125 festivalio dienos jau tik prisiminimas, šventės dienų išpuodžiai bus aprašyti, gal dar ilgai neišblės, nutilo muzikos akordai, poetiniai žodžiai, tik dar visą mėnesį galėsime matyti Jubiilei parodai sukurtus dailininkų kūrinius. O Audrė Budrytė — aktorė-režisierė, jau antrus metus vadovaujanti Čikagos teatro studijai „Žaltvykslė“, su aktoriais ruošia naują Mariaus Ivaškevičiaus pjesę „Kaimynas“. Šis kolektyvas dalyvaus teatro festivalyje „Žaltvykslės“ studijoje vaidina studentai ir mokiniai, ir įvairių profesijų žmonės, pajutę norą atrasti ir atverti teatro paslaptis, išreikšti savo pasaulėžiūrą, požiūrį į mus supantį pasaulį. M. Ivaškevičiaus, jauno dramaturgo gyvenančio Vilniuje, pjesė buvo pastatyta Jaunimo teatre ir susilaukė dėmesio. „Kaimynas“ — tai šiuolaikinė pjesė, kuri Čikagos grupę bei Audrę Budrytę sudomino minties gilumu ir drąsa, aktualijomis ir humoru. Savąją pjesės versiją režisuoja Audrė, o spektaklyje vaidins D. Vaisaitė, A. Žentikas, G. Griškekaitė — Gillespie, P. Ivinskis, J. Variakojis, E. Juodvalkis, R. Žukauskaitė, R. Motiekaitienė, M. Jankūnas, N. Baranauskas. Spektaklio scenografe — Rasa Sutkutė, apšvietimas J. Ulevičiaus. Teatro festivalio pirmasis spektaklis lapkričio 22 dieną, 7:30 val. v., Jaunimo centro kavineje. Iš Kauno atvykęs Dramos teatro aktorius Petras Venslovas atliks teatrinę kompoziciją iš M. K. Čiurlionio literatūrinio palikimo „Geismas gyventi“. Susitikimas su aktoriumi, žinomu poezijos skaitovu, savitu poezijos interpretatoriumi, turėtų būti ypatingai įdomus, vertas dėmesio. Kas susidomėjo Čiurlionio literatūrinio palikimu, jo kūryba, asmenybe, būtinai atvyks į susitikimą su aktoriumi Petru Venslovu, kad galėtų išgirsti kitą versiją, pajusti poetinio žodžio grožį. Tie, kas pamilo savąjį teatrą, jau lapkričio 24 vakarą skubės į Jaunimo centro didžiąją salę, kur „Žaltvykslės“ teatro studija vaidins Mariaus Ivaškevičiaus „Kaimyną“. O apie kitus šio X Teatro festivalio dalyvius ir spektaklius bus dar rašoma.

Laima Krivickienė

Dr. Vytautas K. Gylis.

Jis visuomet ieškojo žinojimo ir pritaikymo

Tai buvo matematikos mokslo daktaras Vytautas Kazimieras Gylis, kuris, sulaukęs 73 metų mirė 2000 metais, liepos 11 d., Richardson Texase. Profesiniai jis dirbo aukštųjų tyrinėjimų srityse, integruojant astronomijos, matematikos, patikimumo teorijų mokslus su modernia technologija. Visą savo gyvenimą rėmė krikščioniškais ir humanitariniais principais. Jo gyvenimą galima apibūdinti šv. Rašto ištakais: „kas ieško išminties, tas randa... ir išminties pradžia yra nuoširdus noras mokytis“... (Išmintis 6:12-20)

Šis straipsnis rašantis pažinojo visą Gylių šeimą Kaune: tėvus dr. Antaną, dr. Mariją, ir tris sūnus — Vytautą, Joną ir Julijų, kurie gavo mokslų daktarų laipsnius. Per karą mūsū keliai išsiskyrė, bet po keleto metų Čikagoje vėl sutikau šią mielą šeimą. Vėliau su Vytautu artimai bendravau doktoratų studijų laikais University of Illinois, Urbana-Champaign.

Vytautas visą laiką buvo linkęs į mokslus. Pokario metais Vokietijoje pradėjo studijuoti architektūrą Darmstadt Technische Hochschule, nes nuo mažens viską galėjo grafiškai pavaizduoti. Apsilankęs Miuncheno lietuvių stovykloje, jis nustebo ir apibūrė mums gimnazistus, kad dar iki tada nebuvo nuję pasiklausyti paskaitų universitetuose. Girdi, iš profesorių galima dargi išmokti ir bebūnat gimnazistais. Jau ir tada jis visus skatino studijuoti, siekti žinių. Tos asmeninės sąlyšės jį neprarado visą savo gyvenimą ir idėję ją savo augančiai šeimai.

Persikėlus į JAV, Vytautas nutarė studijuoti matematiką — gaudamas bakalauro laipsnį Roosevelt University Čikagoje, magistro laipsnį Northwestern University, Evanston ir 1963 metais: daktaro laipsnį iš matematikos University of Illinois. Tuo patiu laiku lygiagrečiai gilinosi ir astronomijos moksluose. Dar bedirbant GTE korporacijoje, įsijungė į akademinį pasaulį kaip matematikos „assistant professor“ Illinois Institute of Technology, Čikagoje.

Nuo 1966 metų buvo pakviestas University of Illinois Čikagoje dešyti kaip assistant professor sistemų inžinerijos ir informatikos fakultete. Texas Instruments (TI) — vienai didžiausių JAV elektronikos ir informatikos technologijų firmų ieškant talentu naujiems projektams, 1969 metais buvo TI korporacijos ištrauktas iš akademinio pasaulio. TI aukštųjų tyrinėjimų

mu centre Vytautas išdirbo apie trisdešimt metų. Čia daugumas jo projektų buvo sukurtas įvairių tarpdisciplinarių sistemų. Už pasiekimus Vytautas iš TI bendrovės gavo aukščiausius garbės apdovanojimus.

Svarbesni jo darbai buvo: globalinės navigacijos sistemų koncepcijų išvystyme, dirbtino protavimo ir greitųjų kontrolinių išvystyme, apsigynimo nuo balistinių raketų metodai, ir pan. Sovietų agentai labai domėjosi jo darbais ir visokiais būdais, įskaitant ir siūlomų mokslinių bendradarbiavimų, ilgą laiką bergždžiai bandė su juo „susidraugauti“.

TI bendrovė, atsizvelgdama į universitetų prašymus, leisdavo akademiniai bendruomeni pasinaudoti TI mokslinėmis žvaigždėmis. Tuo būdu Vytautas, šalia savo intensyvaus profesinio darbo, dažnai dėstė kaip vizituojantis profesorius Texas University-Richardson ir net už 300 km esančiame University of Oklahoma. Po jo globa dažnai būdavo gabi magistrantai, kurie specializavosi kaip internai TI tyrinėjimų centre.

Dėl valstybinių priežasčių

Atverkime duris teisingumui

Atkelta iš 1 psl.

Toji juridinė deklaracija buvo visos žmonijos pilietinės sąmonės išraiška. Ją priėmus ir paskelbus, šioji deklaracija įgavo aukštesnės, visus įpareigojančios teisės charakterį, kurios principų JT priklausančios valstybės negalėjo neigti ar pasiteisinti nežinojimu.

Toje deklaracijoje pabrėžiama teisė ir prigimtinių žmogaus orumą, patvirtinama, kad visos valstybės, visa žmonija turi siekti teisingumo, laikytis moralinių normų, vykdyti pareigas ir prievolės, kurias uždėda teisingumas. Tai buvo svarbus žingsnis, siekiant globalinės juridinės ir politinės žmonijos konstitucijos.

Kokios teisės ir laisvės buvo akcentuojamos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje?

Suminėsiu kelias:

- kiekvienas žmogus turi teisę į gyvenimą, laisvę ir asmens saugumą;
- visi žmonės gimsta laisvi ir turi tas pačias teises, neatšizvelgiant į rasę, kalbą, religiją ar politinius įsitikinimus;
- kiekvieno asmens juridines teises turi būti visur visu pripažįstamos ir gerbiamos;
- kiekvienas asmuo yra lygus prieš įstatymus;
- niekas negali būti arbitraliai, taigi, savavališkai su-

daugumas jo mokslinių darbų negalėjo būti išspausdinti atviroje mokslinėje literatūroje. Bet su kai kuriomis temomis galėjo lankytis mokslinėse konferencijose su paskaitomis. Keturiolika jo darbų buvo išspausdinta moksliniuose žurnaluose. Taip pat su kolegomis yra parašęs dvi mokslines enciklopedinio tipo knygas.

Vytautas buvo aktyvus narys visos eilės profesinių organizacijų: Institute of Navigation, Association for Computing Machinery, Association for Computing Machinery, American Institute of Aeronautics and Astronautics, ir Institute of Electrical and Electronics Engineers.

Šalia savo studijų ir darbų, Vytautas labai domėjosi filosofija, menu, istorija ir pokarines politikos eigą. Jis buvo kaip „vaikščiojanti enciklopedija“. Net ir studijų laikais University of Illinois po vakarienių ji galima buvo dažnai matyti įvairiose diskusinėse grupėse. Jis ten buvo labai laukiamas. Apie jį taip pat buvo susidariusi ir nemaža lietuvių magistrantų ir doktorantų grupė, kuri domėjosi panašiais klausimais.

Vytautas visur pasižymėjo, kaip didelis tolerantas ir humanitaras. Toje srityje jis buvo ypač aktyvus rėmėjas ir narys Amnesty International. Su Vytautu buvo labai malonu palaikyti draugystę, nors ir dažnai mus skyrė dideli geografiniai atstumai.

Išlydint Vytautą į amžino poilsio vietą Čikagoje, TI bendrovė labai iškilmingai atsisveikino ir pagerbė savo kolegą. Su dr. Vytautu Kazimieru Gyliu, JAV, taip pat ir lietuvių lietuvių ne vien žymaus mokslininko, bet ir dideles erudicijos žmogaus.

Nuliūdę liko: žmona Danutė Černiūtė, dukterys Ina (statistikos magistrė), Viktorija (ekonomistė, Ph.D.), sūnūs Saulius (kompiuterių specialistas), Vytautas (fizikas, Ph.D.), septyni anūkai, broliai ir artimi gimines.

Romualdas Kažuba

imtas, kalinamas ar tremiamas, niekas negali arbitraliai kištis į privatų asmens gyvenimą — į šeimą, į namus, kontroliuoti jo korespondenciją ar pažeisti viešąją asmens garbę bei gerą vardą;

— niekas negali būti kankinamas ir pažeminamas;

— kiekvienas asmuo turi laisvą judėjimo teisę — laisvai pasirinkti savo gyvenamąją vietą, be kludymų išvykti ir grįžti į savo šalį iš bei kurios valstybės;

— kiekvieno asmens byla turi būti viešai svarstoma nešališko juridinio organo, nustatančio asmens teises ir prievolės.

Belieka prisiminti, kad popiežiaus Jono XXIII enciklika *Pacem in terris* dar labiau akcentavo moralinius žmogaus teisių aspektus, iškelddama teisę garbinti Dievą ir laikytis įsitikinimų, kuriuos diktuoja žmogaus sąžinė.

Propagandiniai tikslais Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją pasirašė ir Sovietų Sąjunga, nors tuo patiu metu ji vykdė naujus nekaltųjų tremimus iš Lietuvos. Toji deklaracija tapo pasityciojimo objektu, kai lietuviai trūnijo ir kentė bausių pažeminimą kalinimuose ar gulaguose.

Komunistų partija Lietuvoje negalėjo ir nenorėjo kelti bal-

so, kad apgintų nekaltai pasmerktųjų teises (jei ji būtų kelusi balsą, patys komunistai būtų supuvę kalėjimuose).

Engėjai ir skriaudžiamieji

Mūsų tauta tebera padalinata į dvi dalis: vienoje pusėje, atrodytų, liko engėjai ir tautą ištikusią nelaimių kaltininkai, kitoje — daug pažemintų ir nuskriaustųjų — sovietinio komunizmo aukos. Vienus ir kitus skiria iki šiol nenugriauta ir dar vis negriaunama „Berlyno“ siena.

Kyla klausimas: kur yra tas milžinas, kuris pradės valstybę ir tautą suniekinusią sieną trupinti?

Žinome, kas dar neseniai vyko Kosove, kada kosoviečiai buvo serbų masiškai naikinami, o kiti šimtais tūkstančių bėgo iš namų, gelbėdami gyvybę?

NATO ėmėsi karinių repesijų prieš Jugoslaviją. Pasibaigus baudžiamajai akcijai, kosoviečiai pamažu grįžta į išdažytus, nusiaubtus namus. Kosovo srity gyventojų saugumą užtikrina kariniai daliniai, kuriuos yra pasiuntusios NATO valstybės: prancūzai, vokiečiai, rusai, ir kiti šiandien NATO tvarkdaryj samprotavimas yra paprastas: NATO jus apgynė, konfliktas baigėsi, galite vienas kitam paduoti ranką, taikiai drauge gyventi ir dirbti. Kai kosoviečiai šimtais atkasa ir perlaidoja masiškai serbų išuždytus savo tautiečius musulmonus, jiems verda kraujas, klausantis tokių naivių patarimų. Visa tai rodo, kad NATO valstybės gerai nesupranta ne tik serbų atliktų genocidinių veiksmų baisumo, jos nesuvokia ne žmogiškosios prigimties. Nesupranta, kad dialogas, vedantis į geresnį supratimą, nėra atstatomas kario įsakymu ar policininko švilpuku. Vienintelis kelias į bet kokį dialogą eina per teisingumą.

Esama analogijos ir mūsų tėvynėje. Buvę komunistų partijos nariai be reikalo daro išvadą, kad jų praeitis yra užmiršta. Činiška galvoti, jog seni greitai išmirs, o jauniems nelemtoji praeitis nerūpės. Žiūredamas iš perspektyvos drįsčiau tvirtinti, kad toks perdėtas buvusių komunistų optimizmas yra nepagrįstas. Nekaltųjų žaidos taip greit negyja.

Man rodos, jog primiausia buvę sovietinės santvarkos vadai ar jų palikuonys Lietuvoje turėjo pasmerkti sovietų įvykdytus genocidinius nusikaltimus prieš lietuvių tautą — mūsų vykimą į Izraelį. Tai padaryti buvo ir yra būtina. Riba tarp gėrio ir blogio savaime neišsitrins. Nenusi-plaus rankų ir tie individai, kurie kone su pasigardžiumu ir šiandien kalba apie daugiau kaip dvidešimt tarnybos metų sovietinėms institucijoms, kurioms dirbo infiltruodami ir šnipinėdami, — lyg tai būtų kažkas normalu ir dora — sako: dabar padirbsiu Lietuvai. „Dvidešimties metų karjera ne tik paženkliną žmogų, bet dažnai ji iš esmės ir pakeičia“ — tvirtina politologas Girmius. Žvelgdamas buvusio engėjo vaikaičiai į akis, kalėjime ar Sibire kentėjęs lietuvis gerai prisimena, ką darė jo tėvas ir kaip elgėsi senelis.

Kada okupuotoje valstybėje sovietų valdžiai paklūsęs lietuvis, kuriam buvo patikėti teisingumo reikalai, pasmerkę pirmą Lietuvos gyventoją, iš anksto žinodamas, kad jis yra nekaltas — tada buvo įskelta pirmoji kibirkštis sovietinei

pragaro mašinai, nusiaubusiai mūsų kraštą. Užteko tos pirmos kibirkšties, ir visa ejo inercijos keliu. Komunistai užmiršo, kad neteisingu įstatymų vykdymas jų neįteisina. Užmiršo, kad teisingumas yra moralinis imperatyvas, ir visi jam turi paklusti. Jei ne — gyvensime džiunglių įstatymais. Ar ne taip ir buvo?

Kriminaliniai nacių nusikalteliai veltui teisinosi Niurnberge esą nekalti, nes jie tiksliai sąžiningai vykdė įstatymus, kad ir priešingus pagrindiniams teisingumo principams. Jie buvo rasti kaltais ir nuteisti.

Jeigu tuos nusikaltimus Lietuvoje būtų vykdę išsigimeliai, sadistai ar kokie pabaisos, tai būtų toks pat nenormalumas, kaip koks žemės dreblėjimas, ir daugiau nieko. Blogiausia, kad ir brolių lietuvių naikinimo procesą įsitraukė normalūs, išmoksinti ir net aukščiau tarnybiškai prasimušę asmenys — tai jau prašoka žmogaus vaizduotė.

Bažnyčia kviečia atgailai

Kauno arkivysk. metropolitas Sigitas Tamkevičius teisingai pažymi, kad „Bažnyčia per visą nepriklausomybės laikotarpį kvietė žmones į krikščionišką santarvę ir atlaidumą, tačiau šis pakvietimas visada buvo susijęs su pakvietimu į atgailą. Deja, kai kurie žmonės nori ne įvykdyti blogio (nuodėmės) atleidimo, kuris pasiekiamas per atgailą, bet kalčių atleidimo (aš gal sakytiau — patogaus kalčių užmiršimo) be atgailos. Šventasis Raštas niekada nededa lygybės ženklą tarp Kaino ir Abelio, tarp išdaviko Judo ir savo nuodėmės apgailejuso apaštalo Petro, tarp Barabo ir šalia Kristaus nukryžiuoto bei sąvąšias kaltes išpažįstančio plesiko“.

Kalbėdamas taikliai ir tiksliai apie „antikristinę santarvę“, arkivysk. Tamkevičius baigia: „Neduok Dieve, kad kada nors lietuvių sąmonėje būtų ištrinta riba tarp pasiaukojimo ir išdavystės, tarp didvyriškumo ir nusikaltimo, tada būtų parašytas mirties nuosprendis dvasiniam tautos prisikėlimui. Todėl šiandien reikia sveikinti kiekvieną, kuris turi krikščioniškosios draugijos blogi ir gėrį pavadinti tikraisiais vardais“. Turime sutikti su juo, kad „netikros santarvės siekimas yra amoralus savo esme, nes tarnauja tautos morales pagrindams griauti“.

Ne vienas galėtų man sakyti: jūs dirbote Lietuvai, atstovaudamas net trims prezidentams. Ar jums ką blogo padarė ta vadinamoji „kairiųjų“ administracija? Turėčiau atsakyti, kad ne. Jutau turįs pasitikėjimą, laisvas rankas Lietuvai atstovauti ir jos interesus ginti. Man apynasris nebuvo uždėtas. Užsienio reikalų ministerijos gretose pastebėjau, kad ne viename iš kolegų vyksta vidinis persiorientavimo procesas, naujas praeities vertinimas, šį kartą kritiškas. Jie suprato, jog jų pasirinktas atsitiktinis kelias ir prie jų gerų norų tautai daugiau kenkė, negu padėjo. Turbūt dėl to ir Lietuvos atkūrimo deklaracija buvo vienbalsiai priimta. Visi ją pasirašiusieji yra verti pagarbos.

Taciau reikalas eina ne apie dabartinę laikyseną, o apie ankstyvesnį sovietų kriminalines sistemas pateisinimą, kuriai Komunistų partijos narys buvo pajungtas. Jie leido nusiaubti mūsų kraštą, griauti ūkį, naikinti Dievą ir lietuvių tautą, naikinti nekaltuo-

sios jo pritarimu ar jo tylo del Komunistų partijai žinomų motyvų, o pirmais sovietų okupacijos dešimtmečiais — ir be motyvų, pagal sovietinį principą: „kas buvo niekas — bus viskuo“.

Vien savo priklausymu Partijai jie *ex officio* tapo jos vergais ir automatiškai tautos kenkejais. Jie vykdė įstatymus ir įsakymus, kurie labai grubiai pažeidė pagrindines žmogaus teises ir laisves, o jas pasaulio jurisprudencija jau seniai buvo pripažinusi privalomomis visiems.

Jei, atkūrus nepriklausomybę, būčiau veikęs partinėje politikoje, aš, vadinamas dešinysis, būčiau daręs viską, kad būvė ar tebesą Komunistų partijos nariai prisipažintų kaltais, nes vien savo priklausymu prisidėjus prie tautos skriaudimo ir naikinimo. Juk jie kovojo ne prieš mirtiną priešą — juo buvo Sovietų Sąjunga — o prieš savo brolius ir savo tautą. Jų pareiga siekti dialogo, užleisti davimo vietas ištikimoms ir patikimoms rankoms, pasitenkinti eilinio piliečio darbu ir gyvenimu. Jų rolė jau suvaidinta.

Kaip atleisti neprašančiam atleidimo

Gulagų kaliniai ir kankiniai buvo ne tik garbingi mūsų tautos sūnūs, bet ir ištikimi Dievo vaikai. Jie nenešiojo savo širdyje keršto, o yra pasiryžę atleisti (daug sunkiau yra užmiršti). Bet kaip atleisti tam, kuris atleidimo neprašo?

Teisingumas glėja į pilnęja per gailingumą. Betgi gailingumas be teisingumo niekad nebus tikrasis gailingumas, o tik bandymas raminti sąžinę miego milteliais. Teisingumas ir gailingumas eina ranka rankon. Tačiau — pirmiausia turime būti teisingi, tik paskui — kilniaširdiai.

Galima sutikti, kad neteisingai žiaurias kancias kentėje asmenys turėtų atleisti savo broliams, kurie klydo, pasirinkdami tautos engėjų kelią, sąmoningai ar nesąmoningai, gal tik pataikaudami ir prisitaikydami, tačiau anie turi bent norėti ir mokėti atsiprašyti. Viešos individualios išpažinties niekas nei neprašo; tokių herojų Lietuvoje maža. Nėra lengva pasakyti tiesą. Apie bausmes ar jų šalinimą iš viešojo gyvenimo aš iš viso nekalbu. Gal ne visi jie buvo blogi žmonės, bet tikriausiai jie buvo silpni žmonės. Ir jeigu buvę kompartijos aktyvistai vėl per kitų galvas įžliai veržiasi į vadovaujamias vietas, kaip kadaise sovietų „rojoje“ — jiems laisva ir nepriklausoma valstybė atsakingsių vietų negali patikėti, o jei patiki — daro blogai. Jie sąmoningai trina ribą tarp gėrio ir blogio.

Prašant atleidimo

Atleisti brolių klaidas ir nusikaltimus be išlygų kai kam atrodytų didingas kilnumo pasireiškimas. Akiai atleisti kaltiems reikėtų nutraukti, sunaikinti neapykantos ciklą mūsų tarpe. Tačiau atleidimo daroma prielaida, kad blogis yra pripažintas. Žydai, švėsdami Yom Kippur, prašydami Viešpaties atleidimo, prisipažįsta kaltais. Tai sena biblinė praktika. Nuo popiežiaus ir Japonijos premjero, nuo Jungtinių Tautų Kofi Annan iki garsaus Khmer Rouge skerdiko — visi sako *mea culpa*, prašydami atleidimo.

Kada kalbame apie žmogumi tapusį Dievą, negalime užmiršti tiesos, kad, kai žmogus

kencia, esmėje kencia ir pats Dievas.

Žmonijai reikia kaltųjų reabilitacijos, bet tiksliai aukos gali reabilituoti. Jokia valstybė ir jokia viešoji institucija to padaryti negali.

Pietų Afrikos žmogaus teisių komisija, vadovaujama Desmond Tutu, suteikė amnestiją tiems, prieš kuriuos buvo įteikti skundai, tačiau „Apartment“ aukos neatleido savo kankintojams ir žudikams. Galima būtų kalbėti apie atleidimą nuo bausmės, bet ne nuo kaltes. Žydai niekad neatleis Hitleriui. O kaip mes Stalinui?

Negalima atleisti tiems, kurie savo kaltes nenori matyti ir nenori atsiprašyti. Reikalingas kaltes išpažinimas, nuosirdus apgailestavimas, reikalinga hebrajų „techouva“, graikų „metanoia“, o lietuvių — „atgaila“. Reikalingi geri darbai. Nusikaltusį turi paliesti Dievo ranka: jis turi išgirsti Dievo balsą.

Atleidimas nėra vien magiškas gestas. Sielos gydymo procesas gali kartais užimti daug laiko.

Galutinis sprendimas di mummyse

Teisingumas yra Bažnyčios egzistencijos principas. Matyti teisingumą yra niekas kita, kaip mylet Dievą. Teisingumas ir gailingumas savo esme yra taip susijungę, kad vienas kitą palaiko. Teisingumas be pasigailėjimo yra žiaurumas; gailingumas be teisingumo yra jo sunaikinimas — sako šv. Tomas Akvinielis. Popiežius Jonas Paulius II pažymi, jog teisingumas nėra teorija. „Tai dorybė, tai žmogaus dvasios ir širdies pajėgumas. Reikia melstis, kad būtume teisingi ir mokėtume būti teisingi“.

Mes turime melstis ir daryti visa, kad nuozniam atėjūnui tarnavę broliai išgirstų sąžinės balsą ir jam paklustų. Neuztenka mums prisiminti bendruosius principus, skelbti tikslus, smerkti neteisėles ir tai daryti su pranašiška veido išraiška. Visa tai neduos reikiamų vaisių, kol pats žmogus neišgirs savo sąžinės balso, nesuvoks savo atsakomybės ir nepradės aktyvios atsisieimo akcijos per gerus darbus. Mes turim jam padėti, nes mums rūpi teisingumas, tiesa ir pagal Dievo Apvaizdą sukurtas žmogaus vertė. Galutinis sprendimas teisingumui įgyvendinti glūdi mūsų pačių širdyje. Gailingumui būtina sąlyga yra teisingumas.

Mums tenka pradėti nuo pareigos atlikimo. Pradėti nuo to, kas yra teisinga, po to siekti lygybės, bet meilei, artimo meilei reikia daug jautrumo, jausmo, reikia malonings širdies. Ne vienas ir šiandien klausia: kodėl taip lengva skverbti į valdžią sovietines praeities atstovams, o taip sunku patekti mūsų partizanų ar tremtinių vaikams bei anūkams? Geriausias būdas atverti duris teisingumui ir taikai yra prisiminti, jog esame Dievo vaikai ir pagal tai rikiuoti savo gyvenimo malonumus bei rūpesčius. Savo asmeniniame gyvenime — šeimoje, darbe ir mūsų mikropasulyje, kuriame sukamės ir dalyvaujame, turime stengtis pakeisti visuomenę, padarydami ją žmogiškesne ir labiau teisinga. Nepraraskime ūpo, jei tai, ką kiekvienas asmeniškai galime padaryti, atrodo mažas įnašas. Nebijokime ir nenusiminkime. Šiuo keliu eidami, pirmieji krikščionys pakeitė pasaulį.

Drasiai atverkime duris teisingumui!